

JDI!

**VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE
OTAKARA HUSÁKA**

KNIHA IV.

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

**EDICE PAMĚTI
ČESKOSLOVENSKÉ
OBCE LEGIONÁŘSKÉ**

JDI!

VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE OTAKARA HUSÁKA

KNIHA IV.

FOTO EGE, SPOLEČNOST
PRAHA
1928

JDI!

VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE OTAKARA HUSÁKA

KNIHA IV.

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Československá obec legionářská, 2022

Photos © archiv Elišky Suhomelové-Husákové, Archiv Kanceláře prezidenta republiky,

Fotoarchiv VHÚ-VHA Praha, sbírka ČsOL, sbírka L. Příbyla, foto M. Rak, M. Volfová

Czech edition © Československá obec legionářská, Nakladatelství Epoque, Praha 2022

ISBN 978-80-87919-88-0 (Československá obec legionářská)

ISBN 978-80-278-0058-2 (Nakladatelství Epoque)

ISBN 978-80-278-1185-4 (PDF)

Památce matky a otce a těm, kteří pohár mého života naplnili štěstím až do kraje –
své ženě Libuši, dcerce Elišce a naší babičce

Táta

„JDI,“

řekl otec –

kolikrát v životě jak kámen dopadlo až na dno mého svědomí: „J D I!“

a já poslechl.

OBSAH

Část čtvrtá: Konsolidace armády a republiky — 13
Spolupráce s Francouzi — 14
Ve vírech a lagunách politiky — 28
Sedmá velmoc – tisk — 56
Ještě branný výbor — 133
V armádě a kolem ní: milice, organisace, unifikace, volební právo vojáků — 184
Na dlažbě. Pohřební řeči — 254
Ohlas a střepy toho, co bylo — 289
Doslov — 299
Příloha: Otakar Husák – stručný životopis — 301
Poznámka editora — 365

Vážení čtenáři,
sestry a bratři,

právě držíte v rukách poslední svazek vzpomínek generála Otakara Husáka. V naší edici pamětí se zatím jedná o nejrozsáhlejší projekt a jsem velice rád, že se ho podařilo dokončit a text vydat kompletně bez nutnosti zkracování. K čtenářům se tak dostává naprosto unikátní pramen, byť někdy to není čtení jednoduché, k počátkům našeho prvního odboje, bojům československých legionářů v Rusku a ve Francii, ke vzniku Československa a budování jeho armády. Jednoduchá nebyla ani příprava rukopisu k vydání, proto bych zde chtěl poděkovat všem těm, kteří se na ní podíleli, ať již přepisem původního textu, redakčními pracemi, tvorbou rozsáhlých příloh, či sháněním potřebných materiálů. Také bych chtěl vyzdvihnout pomoc a vstřícnost dcery generála Husáka Elišky Suchomelové a její rodiny, bez jejichž podpory a spolupráce by celý projekt nemohl vzniknout. Osobnost Otakara Husáka, celoživotního bojovníka za svobodu a demokracii, člověka, který se nikdy nebál kritizovat nespravedlnost a zastat se neprávem odstrkovaných, měla být během dvou totalitních režimů zapomenuta. Bohužel se to téměř podařilo a jeho jméno a činy jsou dnes známy velmi málo. Je proto dobře, že se i v současných složitých podmínkách podařilo instalovat a slavnostně odhalit pamětní desku Otakaru Husákovi na jeho domě na pražských Vinohradech. Věřím, že to, společně se čtyřmi svazky jeho pamětí, pomůže tuto nespravedlnost odčinit a navždy ho navrátí do naší národní historie. Zaslouží si to nejen Otakar

Husák, ale také my, protože generál Husák je osobností hodnou následování a podobných inspirativních hrdinů není nikdy dost!

*plk. v. z. Pavel Budinský, Ph.D., MBA
předseda Československé obce legionářské*

Vážení čtenáři,

když se vysloví jména triumvirátu Masaryk–Štefánik–Beneš, mělo by se jedním dechem dodat i další jméno: Otakar Husák. Tento výjimečný muž byl v roce 1914 spoluzakladatelem a organizátorem československých dobrovolnických jednotek v Rusku a později i ve Francii; v obou zemích se osobně účastnil bojového nasazení v první linii. Dne 3. prosince 1918 Husák v hodnosti plukovníka dorazil jako vůbec první zástupce zahraničního odboje do vlasti.

Bez diskusí byl jednou z nejvýznamnějších osobností československého prvního odboje. Za Velké války prokázal odvahu, organizační i diplomatické schopnosti, byl respektován ve spojeneckých politických kruzích. V letech 1920 až 1921 provedl jako ministr obrany zásadní reorganizaci vznikající československé armády. Rozený vůdce, milovaný legionáři i prvorepublikovou veřejností – ideální kandidát na Masarykova nástupce v prezidentské funkci.

Když však začal v roce 1921 tehdejší předseda vlády Edvard Beneš proti Husákovi jako mimořádně schopnému konkurentovi intrikovat, prezident Masaryk se přiklonil na Benešovu stranu. Generál Husák se poté s noblesou doživotně rozešel nejen s Masarykem, ale i se světem vysoké politiky. V pamětech později napsal: „Můj poměr k držitelům moci, politice a politikům vůbec, zůstal po zbytek života nezměněn. Nevěřím, přezírám...“

S generálem Janem Syrovým, který se v září 1938 nedobrovolně ocitl ve funkci předsedy vlády, v jejímž čele byl donucen přijmout mnichovský diktát, pojilo Husáka již z dob legií pevné přátelství. Dle svědectví Husákových rodinných

příslušníků Syrovému jeho chování v osudových okamžicích nikdy nevyčítal, jen poznamenal, že on by celou věc řešil jinak...

Není nikterak překvapující, že jako čelný představitel prvního odboje byl Husák v září 1939 německými nacisty zatčen a spolu s dalšími příslušníky národní elity deportován do koncentračního tábora Buchenwald, kde strádal až do roku 1945. Kratší dobu byl vězněn i po nástupu komunistů v roce 1949.

Otakar Husák byl ryzím vlastencem a idealistou – bez takových lidí nemůže být zahájena ani vítězně zakončena žádná revoluce, ani ta československá, protihabsburská. Husákův životní osud je potvrzením rčení o revolucích, které požírají své děti. Pro naši historiografii je velkým přínosem, že se Otakar Husák v závěru svého života, kdy doslova živořil na okraji společnosti, věnoval sepsání obsáhlých pamětí. Díky jeho rodině a zejména díky Československé obci legionářské byly upraveny do knižní podoby a nyní se tak ke čtenářům dostává jejich čtvrtý, závěrečný díl, který obsahuje množství málo známých informací z období formování Československé republiky.

Závěrem si dovolím vyslovit domněnku, že při rozhodování Husák nebo Beneš prezident Masaryk pochybil. Edvard Beneš byl typem vysoce výkonného úředníka, zatímco Otakar Husák byl opravdovým typem vůdce. S Husákem v čele by se dějiny Československa odvíjely zcela jinak. Netroufám si tvrdit, že lépe, ale prostě jinak.

Radan Lášek
publicista a nakladatel

ČÁST ČTVRTÁ
KONSOLIDACE ARMÁDY A REPUBLIKY

SPOLUPRÁCE S FRANCOUZI

Koncem roku 1920 generál Pellé odcházel. Byl odvolán francouzskou vládou a poslán jako Vysoký komisař do Cařihradu. Francie měla po staletí veliké zájmy na Blízkém východě a toto povýšení bylo důkazem důvěry k němu a ocenění úspěchů práce, kterou u nás po dva roky bez dvou měsíců konal. Pellé byl skvělý representant inteligentní Francie. Je s podivem, jak muž, který před válkou málo o nás věděl a my o něm nic, za tu krátkou dobu získal u nás důvěru a dokonce velkou popularitu. Také se naučil slušně česky, oženil se s Češkou ze staré vlastenecké rodiny Braunerů a měl s ní dcerku. Bohužel, záhy zemřel.

Každé lidské dílo podléhá kritice, vždyť ta je hybným perem pokroku. I on byl kritisován, ale jsem přesvědčen, že kritikové by mluvili o něm zcela jinak, kdyby věděli tolik co já. Z nejvyšších důvodů státního tajemství nemohl jsem jim vykládati obsah jeho sdělení ústních a písemných pro presidenta, dokud jsem byl v jeho kanceláři a později. Zachovalo se mi na 40 jeho dopisů a poznámek; byly to zprávy a informace, které dostával z Paříže, od maršála Foché, od svých kolegů náčelníků francouzských vojenských misí v Polsku a Rumunsku, z Bělehradu, Vídně, od vyslance Clement Simona a z jiných pramenů. Uvádím zkráceně aspoň některé.

25./III. 1919: Dnešní situace v Uhrách bude míti pravděpodobně za důsledek rychlou intervenci Dohody.

1./IV. 1919: Vláda Bely Kuna vyhlásila Československu a Rumunsku válku, nikoliv však Dohodě. Vyhlásila všeobecnou mobilisaci od 16 do 42 let. Sděлил, že máme uzavřítí hranice, jakož i co se podniká se strany francouzské k zablokování Maďarska. Z telegramu francouzského generála z Bělehradu vysvítá, že se zatím nepomýšlí na ofensivu proti Uhrám.

4./IV. 1919: Žádá, aby president odložil na neděli připravovanou přehlídku vojska. Transporty batalionů z Itálie jsou zastaveny. Telegram generála Franchet

d'Esperey z 28./III. hlásí, že italská mise v Budapešti byla ponechána na svobodě a všechny ostatní internovány.

5./V. 1919: Gen. Hennocque (velitel naší divise na Podkarpatské Rusi) hlásí, že rumunské vojsko vniklo do jeho sektoru a obsadilo Czop a Munkáč;¹ bylo přátelsky přijato. Zdá se, že tam chtějí trvale zůstat, ale v nejpříznivějším případě by vyklidili Czop. Pellé telegrafoval maršálu Fochovi, aby nařídil demarkační čáru mezi námi a Rumuny a žádal stanovisko presidentovo k linii jím navrhované. Stěžoval si na slova majora Kaplana v přednášce, kterou tento měl o organizaci ministerstva, že „nám předpisuje“ a „že nás považuje za Albánce nebo Hotentoty atd.“

8./V. 1919: Vyslanec Clement Simon obdržel telegram, že mírová konference v Paříži určila provisorní demarkační linii mezi námi a Rumuny. Dále, že francouzský vyslanec ve Vídni obdržel 6./V. tento šifrovaný telegram z Paříže: šéf anglické mise sděluje zprávu, kterou obdržel 4./V. z Budapešti: prosím o její předání anglickému vyslanci. Rumunské části zastavily svůj postup a nepřešly řeku Tisu. Italský plukovník se dvěma důstojníky vyslaní generálem Segré předali Belu Kunovi notu a tázali se jej, chce-li okupaci Budapešti československým vojskem pod italským velením. Kun odmítl a prohlásil, že si přeje zachovati vše, co z Maďarska zůstalo, jako středisko světové komunistické propagandy. Komunisté nabyli nové odvahy zastavením postupu Dohody. Naděje na pád jich režimu se nyní velmi zmenšily. Pozvání na kongres do Paříže nemůže než tuto odvahu ještě posílit. Silně terorizované obyvatelstvo Budapešti je zastrašeno vývojem událostí.

18./VI. 1919: Telegram generála Hennocquea: Poláci, kteří byli potkáni v rajoně Olubla (kraj Spiš), předstírají, že přichází obsadit území za námi, aby nepadlo do rukou bolševiků. Jak se k nim máme zachovati? Vyžádejte si instrukce od presidenta. Ze stanoviska vojenského nevěřím, že bychom potřebovali podporu Poláků. I kdyby pomáhali v dozoru nad bolševiky v kraji, znamenalo by to zmenšování odvahy obyvatelstva a sebedůvěry našich vojáků. Mohu ihned telegrafovat generálu Henrysovi (náčelník francouzské vojenské mise v Polsku) a do Paříže ve smyslu, jaký mi sdělí president. Včera jsem již telegrafoval Henrysovi, aby se měl na pozoru proti úmyslům polské vlády využívat dnešní situace svým pronikáním na Spiš a Oravu.

¹ Mukačevo, maďarsky se však město jmenuje Munkács, z čehož zřejmě pan generál vyšel.

19./VI. 1919: Popisuje bojovou situaci na Slovensku. Náš parlamentář vyslaný skupinou majora Prignota nebyl přijat. Ultimátum Dohody vypršelo. Z vojenského stanoviska nemáme zájem vstoupiti do vyjednávání, která by nepříteli umožnila vyhnouti se důsledkům ultimáta; prodlužovati jednání a připravovati nám překvapení, která můžeme očekávati po tom, co se již stalo. Nicméně přání Bely Kuna vstoupiti v jednání s námi je dobrým znamením.

6./VII. 1919: Dlouhý dopis o zkušenostech, které jsme nabyli v kampani na Slovensku. V konci upozorňuje a vyzdvihuje bídnou materiální situaci důstojníků.

14./VII. 1919: Stěžuje si na „předimenzovaný první odbor“ ministerstva, jehož šéfem jsou: bývalý rakouský generál a dva rakouští plukovníci Kalhous a Ševčík. Za této situace, píše, nemohl bych pracovati.

17./VII. 1919: Pokračuje v té samé stížnosti a rozšiřuje ji ještě o Chalupu; všichni se snaží zničit jeho práci. Machar je s ním stejného názoru. Příliš dlouho byli jsme trpělivými...

28./VII. 1919. Generál Hennocque hlásí, že Rumuni úplně vyklidili východní břeh Tisy od Maďarů a chystají se ji přejíti u Szolnoku a Tokaje. Nesmíme ztrácti ani minutu, chceme-li pochodovati s nimi, třeba se rozhodnouti ihned. Následuje celá řada organizačních návrhů.

6./II. 1920: Jednalo se o uzavření nové smlouvy s důstojníky jeho mise.

8./VIII. 1920: Reklamuje, že generál Syrový nebyl ještě jmenován.

4./X. 1920: Jedná o postupné demobilisaci a odbourávání důstojníků mise.

Pak následuje několik dalších dopisů o organizaci a dispozicích v armádě, odchod generála Destremaua, jmenování našich vyššími důstojníky a vyloučení neschopných, vyšetřování výtržností v Chebu, Teplicích i v Praze, které činí špatný dojem v cizině.

14./XII. 1920: Zpráva o selhání praporu 10. pluku vedeného legionářským majorem Zázvorkou, který byl (300 mužů) stávkujícími v Oslavanské elektrárně odzbrojen zcela bez odporu. Příčina: totální neschopnost důstojníků. Gen. Podhajský tam ihned poslal 3 prapory, 1 baterii a letadlo pod vedením energického plukovníka. Spoléhám, že to stačí k obnovení pořádku. Po likvidaci nepokojů třeba provésti nejprísnější vyšetřování a potrestati neschopné důstojníky. Navrhuje zřízení mobilního četnictva po vzoru francouzském.

Nedbal politických vlivů a trval na vyšetření a potrestání viníků staré již aféry z doby vpádu Maďarů na Slovensko, kdy části svěřené vedení plukovníka Franzla

Jan Zázvorka (21. 5. 1884, Nusle – 27. 5. 1963, Praha) vystudoval v letech 1901–1906 architekturu u Jana Kotěry na Uměleckoprůmyslové škole v Praze a poté do vypuknutí války působil v jeho ateliéru. Byl mobilizován k pěšímu pluku č. 89, ale již v září 1914 padl v hodnosti poručíka do ruského zajetí. V Petropavlovsku se zapojil do prací pro čs. odboj, stal se vedoucím zdejší odbočky s informačním oddělením a podílel se na náboru mezi zajatci. Koncem roku 1916 se přihlásil do čs. vojska, kam vstoupil v srpnu 1917. Prošel důstojnický kurz v Borispolu, načež byl přidělen k 8. rotě 5. čs. stř. pluku. Od prosince stál v čele 2. roty 2. čs. záložního pluku. S ním dorazil až do Vladivostoku, kde se následně účastnil vyjednávání s bolševiky a po vypuknutí nepřátelství těžkých bojů. Během nich byl v červenci 1918 2. záložní pluk přejmenován na 10. čs. stř. pluk. Zázvorka se postupně vypracoval na velitele kulometného praporu a 1. ledna 1920 byl povýšen na majora. Domů se vrátil s 30. transportem a pokračoval v armádě. Dne 12. prosince 1920 vedl 300 mužů svého pluku k zásahu proti vzbouřencům v Oslavanech. Proti rozkazu vojáky rozdělil na malé skupiny, které obsadily důležitá místa v obci, včetně místní elektrárny. V obci se však právě konal tábor lidu, který zásah armády rozlítl a dav asi 5 000 vzbouřenců postupně všechny vojáky odzbrojil. Získal tak 4 kulometry a 305 pušek. Protože panovala obava, že by nepokoje mohly přerůst v bolševické povstání, byla v noci z 13. na 14. prosince vyslána skupina 1 500 vojáků s dělostřelectvem podporovaným třemi letadly k zjednaní pořádku. Díky jejich ráznému postupu byli vzbouřenci zadrženi, a byť došlo ke střelbě, nikdo nebyl zabit. Neúspěch Zázvorkovy skupiny zřejmě stál za jeho koncem v armádě, protože počátkem roku 1921 demobilizoval a vrátil se k povolání architekta. Do roku 1926 byl zaměstnán u Ing. Záruby-Pfeffermanna, následně si otevřel vlastní ateliér. Účastnil se mnoha soutěží a vystavoval v zahraničí, jeho projekty byly vysoko hodnoceny. Je tvůrcem památníků u Zborova a Terronu. V roce 1925 vyhrál s Janem Gillarem soutěž na podobu Památníku osvobození na Žižkově, je ale také autorem budov blízkého vojenského muzea či Štefánikova domu (dnes hotel Legie, sídlo ČsOL). V roce 1951 byl oceněn Státní cenou I. stupně a v letech 1953–1956 projektoval novou budovu pražského Smíchovského nádraží. Jeho dcerou byla Stella Zázvorková (1922–2005), známá česká herečka (sbírka ČsOL).

v území mezi Užhorodem a Košicemi neposlechly rozkazů a selhaly; tato trapná aféra vyřizovala se později za jeho nástupce gen. Mittelhausera.

Mnoho bych musil psátí o tom, jak důrazně se staral o rychlé a bezvadné dodávání výzbroje z Francie a jak prosazoval rozumné ceny. Veřejnost se o tom nikdy nedozvěděla, a když, tak zkresleně.

Proto také starali jsme se, aby jeho odchod byl důstojný a projevovali mu všemožně svoji vděčnost. Na Hradě byla 30. prosince uspořádána slavnostní večeře, při které jsem se s ním loučil těmito slovy:

„Můj generále, dámy a pánové!

Veliké věci jsou velikými svojí jednoduchostí, a proto je nevhodné obdivovati je velikou řečí, právě naopak.

Tím odůvodňuji svoji řeč poněkud lakonickou, věda, že jim dávají vojáci přednost, a protože jdou přímo od srdce k srdci.

Veliká věc, kterou jsme viděli se uskutečnit, je dobytí všeobecného přátelství našeho lidu generálem Pellé. Dobývání je řemeslem každého generála a nepochybně poslední velká válka Vám dala často příležitost dobývatí území s *poilus*, těmito obdivuhodnými vojáky, obránci nejen Francie, ale všeho lidstva. V tomto případě však jedná se o dobytí velmi vzácné v kariérách velkých kapitánů. Jedná se o dobytí duše národa a Vy jste ji dobyl.

V podstatě to, co se odehrálo, bylo velmi jednoduché.

Přichází generál, neznámý, atakuje práci základního významu pro stát – organizaci armády. Ve své práci nachází denně překážky – armádě schází všechno. Likviduje vítězně válku s maďarskými bolševiky, doplňuje vojenskou výchovu, zřizuje kursy a školy pro důstojníky, zakročuje v tisíci drobných problémech – a opouští nás, poslušen rozkazu své vlasti. S těžkým srdcem, ale jako opravdový voják, přijímá novou těžkou práci, počíná nové dobývání pro Francii. Tak se dobývají zásluhy o vlast! Vy jste si je zasloužil, ale naše vlast si Vás též žádá. Jako francouzský voják napsal jste krásnou stránku její historie.

Prosím Vás, abyste považoval Československou republiku za svoji druhou vlast. Je chudá, ale má poklad nikdy ničím neposkvrněný v její historii.

Je to věrnost.

Ujistěte Francii, ujistěte zejména naše bratry ve zbrani ze včerejšího dne, z dneška i zítřka, francouzské vojáky, věrností Republiky československé.

Ať žije generál Pellé, ať žije Francie!“

* * *

Domácím rozkazem č. 297 z 31. prosince 1920 loučili jsme se s ním takto:

Důstojníci, poddůstojníci a vojáci!

Pověřen vládou Republiky francouzské důležitým posláním v Cařihradě, opouští náčelník generálního štábu generál Pellé naši československou armádu, které věnoval téměř po dva roky své vynikající vojenské schopnosti. Hned na úsvitu naší samostatnosti vyslán byl vládou spojenecké Francie, aby nám se svými spolupracovníky pomohl v našich těžkých počátcích budovati armádu, která by pokračovala v tradicích našeho zahraničního odboje a jejíž zřízení by odpovídala demokratickému myšlení a cítění našeho lidu. Ačkoliv příslušník národa žijícího v jiných poměrech než my, přece dovedl generál Pellé vystihnouti ráz našich národních potřeb a položit pevné základy k tomu, abychom měli vojsko určené sice výhradně pro obranu, ale naprosto spolehlivé a pohotové ve všech případech. Nutnost této obrany objevila se bohužel příliš záhy, když bylo v loni v létě napadeno naše Slovensko. Generál Pellé se svými spolupracovníky získal si tehdy velkých zásluh o naši Republiku, kterých mu celý národ nikdy nezapomene. Na jeho cestě do nového působiště provádí jej celá československá armáda přáním nejplnějšího zdaru. Vítá také nástupce jeho v úřadě pana generála Mittelhausera, který již za čas svého působení v Republice dovedl si získati všeobecnou důvěru a úctu svých vojenských druhů.

Nazdar!

gen. Husák, v. r.

* * *

Dne 31. prosince 1920 loučili jsme se úředně v ministerstvu s gen. Pellé a představil jsem všem jeho nástupce v úřadě gen. Mittelhausera.

„Pane generále, pánové!

Když letošního února oslavováno bylo první výročí příchodu francouzské vojenské mise vedené panem generálem Pellé do naší Republiky, ocenil můj vážený předchůdce, první československý ministr národní obrany zásluhy, kterých získal si šéf mise pan generál Pellé o vybudování naší armády i o krásné válečné úspěchy její při prvním vystoupení na obranu vlasti. Jestliže pronesl tato slova vroucího uznání a ocenění politik občanský, stojící tehdy v čele resortu, při takové příležitosti, kdy dalšímu setrvání pana generála Pellé v naší Republice nestála v cestě žádná překážka a kdy jsme si byli jisti jeho další spoluprací, pak jsem opravdu na rozpacích, mám-li oceniti plody a úspěchy činnosti páně generálovy za další ještě rok a změřiti současně ztrátu, kterou utrpí naše práce odchodem pomocníka a rádce tak vynikajícího, jakým pan generál právě jest. Stačí poukázati

na to, co jsme měli v oboru vojenském při příchodu pana generála Pellé do naší Republiky a jakou armádu máme dnes, aby se stalo zřejmým, na kolika stranách musil tento náš vzácný přítel uchopiti se intensivní práce, v kolika věcech bylo nám potřebí jeho moudré a vyzkoušené rady, kolik obtíží zdařilo se překonati jeho nezdolné energii a jeho jasnému, galskému duchu.

Tehdy v únoru 1919 měli jsme sice tři své armády, ale skoro vesměs ještě mimo hranice vlasti; dnes máme ze všech těch různých prvků sjednocenou armádu, překonávající kvapně stadium revoluční rozháranosti, máme pevný rámec armádní organizace, zjednodušené a moderní branné předpisy, máme armádu materielně dobře vybavenou, jejíž duch právě v posledních dnech obstál těžké zkoušky. Co hlavního však, naše armáda je ve svých základech naprosto cizí duchu a metodám militarismu německo-rakouského, je cvičena podle života blízkých a životaschopných method armády francouzské a odpovídá svým duchem demokratickému nazírání našeho lidu a demokratickým zřízením naší země.

Panu generálu Pellé bylo vládou Republiky francouzské svěřeno nové, zvláště vynikající a zodpovědné místo v Cařihradě.

Rozhodnutím pana presidenta byl jmenován nástupcem p. gen. Pellé generál Mittelhauser. Všichni známe vynikající jeho činnost válečnou a organizační na Slovensku.

Je jisto, že tak jako byla práce gen. Pellé zdržována množstvím malých problémů, bude tomu i nyní za gen. Mittelhausera. Tyto drobné vnitřní problémy vyplývají z dnešních poměrů. Vážná je ta okolnost, že problém souvisí s konfliktem, a těchto musíme se my za každou cenu vyvarovati. Nejlepším prostředkem k tomu je otevřenost. To zdůrazňuji zvláště.

V zájmu věci jsme si všichni povinni naprostou otevřeností a upřímností. Tak nejlépe usnadníme beztak již těžkou práci nového náčelníka generálního štábu generála Mittelhausera.

(francouzsky ku gen. Pellé:)

Můj generále, pánové znají Vaší práci tak dobře jako já. Je zbytečné opakovati, co jsem již řekl. Zbývá mi říci Vám několik slov osobních. Měl jsem čest pracovati s Vámi ode dne Vašeho příchodu do dne Vašeho odchodu.

Nebylo mezi námi nejmenšího nedorozumění a přeci téměř vždy jednalo se o věcech velmi vážných, názory nebyly vždy totožné, ale byla vždy dobrá vůle a otevřenost v jednání a to nás vždy vedlo ku zdárnému výsledku. Najdete zde vždy oddané a věrné přátele. Prosím, abyste i mne považoval za jednoho

z nich, jistého a pyšného na to, že pracoval s Vámi. Děkuji Vám jménem celé československé armády a prosím, abyste přijal tento dárek jako památku a vzpomínku na nás.

(Ku generálu Mittelhauserovi:)

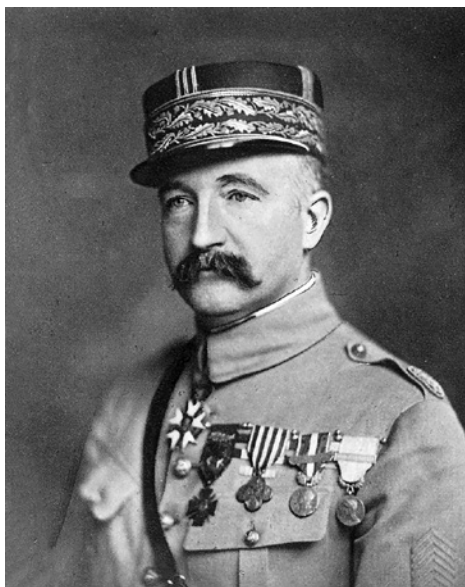
Můj generále!

Máte všechny možnosti úspěchu, jste velmi vážen a všeobecně znám. Všichni tito pánové budou Vašimi spolupracovníky a k usnadnění zdárné práce žádám ode všech píli a otevřenost. Přeji Vám plného úspěchu ve Vašem úsilí.

Děkuji p. generálu Pellé za vše, co učinil. Musíme-li se již s ním rozloučiti, tedy usnadňuje nám to jen pevné přesvědčení, že v kolejích, položených jeho prací, půjde naše armáda i dále pod vedením gen. Mittelhausera, a že v jejím svérázném rozvoji bude zachován i nadále jeho iniciátorský duch. Této šťastné tradici našeho vojska, založené panem generálem Pellé, stejně jako plnému úspěchu všeho jeho dalšího životního. ZDAR!“

* * *

Stále odcházeli mladší důstojníci mise a zanechávali po sobě dobrou práci a vzpomínky. Širší veřejnosti zůstali neznámí, ale v armádě se na ně vzpomínalo dlouhá léta, zvláště jich odchovanci z prvních ročníků vojenské akademie v Hranicích. Odešel její první velitel generál Chabord, Zemský velitel na Podkarpatské Rusi generál Destremeau, plukovníci, kteří veleli v bojích na Slovensku. Generálu Fournieru, který

Eugène Desiré Antoine Mittelhauser (1873–1949) absolvoval vojenskou školu v Saint Cyru a poté se účastnil bojů v severní Africe. Vypuknutí války ho zastihlo v hodnosti majora jako velitele III. praporu 3. pluku alžírských střelců. Na konci války byl velitelem 36. pěší divize. V lednu 1919 se stal náčelníkem štábu francouzské mise v ČSR. V bojích na Slovensku velel Západní armádní skupině. V lednu 1921 se stal vedoucím mise v ČSR a náčelníkem Hlavního štábu branné moci. V roce 1926 se vrátil do Francie a byl povýšen na divizního generála. V letech 1931–1938 člen Nejvyšší válečné rady. Od května do července 1940 velitel Operačního velitelství pro východní Středomoří, poté odešel do výslužby (sbírka ČsOL).

nastoupil po Mittelhauserovi na Slovensku, uspořádali jsme odchod slavnostnější a oslovil jsem jej touto řečí:

„Pane generále, pánové!

Podruhé v posledních šesti měsících mám za úlohu loučiti se s generálem, jehož vynikajících zkušeností a služeb Francie se vzdala, aby jej dala k dispozici Republice československé. Prvním byl generál Pellé, první náčelník generálního štábu, dnes je to generál Fournier.

Je myslím zbytečno, pánové, připomínati Vám a čs. armádě výhody, které jsme měli ze spolupráce s francouzským důstojníkem, jako je generál Fournier, který nabyl bohatých zkušeností vojenských v dlouhé době své skvělé kariéry.

Chci však zdůrazniti okolnost, která by nebyla dostatečně oceněna. Je to důležitost funkcí, které měl generál Fournier jako velitel divise na Slovensku a později, od 1. ledna 1921, jako Zemský velitel v Bratislavě. Zvláště tento poslední úřad vyžadoval osobnost pevného charakteru, vyzkoušenou a mající porozumění pro situaci kraje. Jsem šťasten, že mohu poděkovati panu generálu Fournier za re-
realisovanou vojenskou práci, která tak mnoho přispěla ku konsolidaci kraje.

Jako nástupce generála Mittelhausera na místě vyžadujícím mnoho taktu a obratnosti, pokračoval s nesporným úspěchem na velkém díle Mittelhauserem započatém. S upřímným zármutkem vidíme dnes generála Fournier opouštěti místo tak důležité již po několika měsících. Ujišťuji též, že čs. armáda, mladá a mající před sebou velkou práci ku svému kompletování a zdokonalení, nerada ztrácí jeho aktivní spolupráci. Jeho vynikajících služeb nezapomene a doufám, že i generál Fournier bude vzpomínati na dobu strávenou v armádě naší mladé Republiky.

Prosím Vás, pane generále, abyste přijal má srdečná přání k Vaší další kariéře. Nepochybují, že bude tak skvělou jako dosavadní.

Zvedám číši na zdraví generála Fournier, na prosperitu slavné heroické armády francouzské, jejímž byl u nás jedním z reprezentantů.

At' žije Francie! At' žije přátelství francouzsko-československé!“

* * *

Známý francouzský žurnalista Pierre de Quirielle napsal do velkého deníku *Journal des Débats* 28. ledna 1921 pozoruhodný článek o československé armádě a o práci francouzské vojenské mise v ní. Měl bych jej celý přeložiti a snad se k tomu později dostanu; zatím vyjímám jen toto: poukazuje na staré styky, též

vědecké a umělecké, v poslední době i hospodářské. Práce mise přátelství ještě prohloubila. Nelze přehlížeti skutečnost, že Československo v srdci Evropy je baštou Nové Evropy, jejíž důležitost a cenu nelze ani doceniti. Vyslání vojenské mise bylo šťastnou věcí a málokdy podobná mise měla takovou oporu jako tato v mužích jako prezident Masaryk a ministr Beneš.

Masaryk nebyl zpočátku přesvědčen o významu organisované vojenské síly a věřil v systém miliční, který vždy hlásal v souhlase s tradicí a přesvědčením svého národa, který v armádách vždy viděl nástroj cizího utiskovatele. Tuto náladu dobře vycítil generál Pellé a jeho inteligentní spolupracovníci. Rozepisuje se o těžké práci unifikace tří různých legií se zbytky rakouské armády; Pellé byl dalek toho, aby vedl práci tak, aby přítomnost mise byla nutná po řadu let, právě naopak. Píše pak širě o kariéře generálů Pellé a Mittelhausera a o Fournier, který byl v Čechách málo znám. Ten byl před válkou vojenským atašé na Balkáně a tam získal znalost a pochopení pro věci slovanské. Stejně i generál Paris, se kterým jsme měli co činiti již v Rusku a který se stal prvním vojenským velitelem na Podkarpatské Rusi.

Vzpomíná generála Marty, velícího ve Slezku, a ředitele vojenské akademie v Hranicích generála Chabord; na 40 československých důstojníků je tou dobou v různých vojenských školách ve Francii. Francouzští profesoři na válečné škole velmi chválili věkově již dosti staré důstojníky legií, jich inteligenci a chuť k práci a velké zkušenosti válečné. Končí popisem projevů vděčnosti a přátelství, jichž předmětem byli při svém odchodu generálové Pellé a první velitel francouzské legie Philippe, který po bojích na Těšínsku stal se velitelem v Hradci Králové. Solidnost československé armády je velkým zájmem Francie a vůbec bezpečnosti ve střední Evropě.

* * *

Musím vzpomenouti alespoň několika řádky našeho nejstaršího vojenského známého a přítele, generála Philippa. Přišel k nám do Cognacu jako přímočarý strohý voják, těžce raněný velitel pluku Zuávů. Psal jsem již o tom, jak těžce nás pochopoval, ale po prvních zkušenostech s námi na frontě již v Alsasku přilnul k nám a byl hrdý na to, že velí našim vojákům.² Vojenskou misí generála Pellé

² HUSÁK, Otakar, *Jdi! Knihy II.*, Praha 2018, s. 91–93.

byl poněkud odsunut do pozadí, stejně jako všichni jeho důstojníci, se kterými jsme se dávno upřímně spřátelili. Byli to frontoví vojáci a práce Pellého mise vyžadovala kvalifikovaných důstojníků generálního štábu. Bylo mezi nimi mnoho rezervních důstojníků, kteří po demobilisaci svých ročníků odcházeli do Francie. Přísný Philipp vyžadoval mnoho od svých francouzských důstojníků, stejně jako od našich i od dobrovolníků. Služebně nikomu nic neslevil, ale o každého se staral. Čtu to právě v dopisech, které mi psal v letech 1919 a 1920. Byl také námi všeobecně ctěn a vážen.

Dne 29. března 1920 mi psal, že navštívil v Karlínské nemocnici kapitána Voců, který po těžké amputaci nohy byl konečně převezen do vlasti. Žádal generála Pellé, aby byl vyznamenán důstojnickým křížem Čestné legie, k čemuž za krátko došlo. 17. srpna reklamoval vyznamenání opomenutého kapitána Lanče. Takových zákroků bylo několik.

23. srpna 1920 mi blahopřál ku mému jmenování státním tajemníkem Národní obrany. Upřímná a hezká jsou slova, kterými cení Benešovu práci na Malé dohodě: „Vaše vlast zaujímá nyní mezi státy centrální Evropy místo, které zasluhuje, bude vůdcem a středem soustředění těch, kteří se reálně organizují: Jugoslavie a Rumunsko – v očekávání dalších. Je možno zahlédnouti mír, který se upevňuje každým dnem. Kéž byste mohl v daný okamžik pomoci. Vaším vlivem, uskutečnění solidního míru v Rusku. Přátelství, které v tomto kraji máte, dávají Vám k tomu autoritu. Ujišťuji Vás, že s radostí vidím konsolidaci a rozvoj díla počatého p. Dr. Benešem ve Francii a na kterém Vy a Vaši kamarádi tolik pracovali... Srdečně Váš...“

V lednu 1921 vrátil se Philipp do Francie. Královéhradecká divise se s ním krásně rozloučila a 4. ledna 1921 v Ministerstvu národní obrany oslovil jsem jej takto:

„Můj generále!

Jsou tomu tři léta, kdy jsme se poprvé setkali v Cognacu. Já i všichni kamarádi dobrovolníci brigády, kterou jste formoval, rychle jsme ocenili Vaše vlastnosti vojenského velitele. Vy jste rychle vnikl v duši našich vojáků, které jste cvičil a vedl do bitev, viděl jste je umírat a přišel jste s nimi do jich vlasti.

Znáte nás lépe než kdokoliv jiný a musím říci, že jste nejbližší našim srdcím.

Prožili jsme těžké dny, ale také radostné.

Dnešek je dnem rozloučení. Smutný den, ale je tomu tak v životě lidí a zvláště v životě vojáka.

(K jeho paní:) Madame!
 Jako pan generál, Vy také patříte k historii začátků naší armády ve Francii. S Vaším manželem dala jste tři roky svého života práci pro Československou republiku a ujišťuji Vás, že ve Vás dvou milujeme Francii. Mohla jste viděti, že v našich srdcích zaujímá první místo po naší vlasti, a to provždy. Děkuji Vám za vše.

Vzpomínajíce našich drahých mrtvých, kteří spí v Alsasku, u Chestru a Terronu, vzpomene-me vždy prvního velitele divise francouzské legie a prvního velitele IV. divise armády Republiky.

At' žije generál Philipp! At' žije Francie!“

* * *

V pozdějších letech vyměnil jsem mnoho dopisů s našimi francouzskými kamarády, zvláště jako předseda Kruhu francouzských legionářů, který vydal tři krásné *Památníky* plné vzpomínek dobrovolníků a krásných fotografií. V roce 1931 jsme jim je poslali a dostal jsem děkovné dopisy od prvního velitele 22. pluku Gardana, od profesora Eisenmana, který pracoval v Národní radě v Rue Bonaparte. Bývalý velitel 21. pluku Gillain píše 5. srpna

Armand Charles Philippe (1869–1940) ukončil roku 1893 studium na vojenské škole v Saint Cyru a v hodnosti poručíka nastoupil k 60. pěšímu pluku. Do první světové války vstoupil jako velitel roty 42. pěšího pluku, ale již v září 1914 byl zraněn. Po uzdravení se stal velitelem praporu 2. zuávského pluku cizinecké legie, od září 1915 do dubna 1917 stál v čele 3. zuávského pluku. V lednu 1918 byl ustanoven velitelem právě se formujícího 21. čs. stř. pluku, v červnu Čs. stř. brigády a v prosinci 5. čs. stř. divise, se kterou se přesunul do Československa. Zde byl povýšen na generála V. hodnostní třídy a stal se velitelem divise v Hradci Králové. V lednu roku 1921 se vrátil do Francie, nastoupil na dovolenou a v září 1921 odešel do výslužby. V červnu 1923 byl doma povýšen na brigádního generála ve výslužbě a v roce 1925 obdržel čs. Řád Bílého lva II. třídy (VÚA-VHA).

1931: ... děkuje za zaslání Almanachu a je dojat pozorností kamarádů, s nimiž společně bojoval za právo a která nezná vzdálenosti ni času, který nás dělí. Často vzpomínám na své velení 21. plukem, které bylo nejkrásnějším v mé vojenské kariéře. Lituje, že nemůže zajeti do Československa a setkati se s přáteli, kteří naň tak věrně vzpomínají. Listuje v poslané knize a lituje, že jeho znalosti řeči (naučil se docela slušně česky) v důsledku ztráty cviku jsou nedostatečné, ale s pomocí slovníku, „který mi kdysi daroval v Cognacu kamarád Preininger, pročítám dílo, oživuji a vzpomínám zašlé doby. Vyřídte mé pozdravy bývalým legionářům a s mým srdečným nazdar, že ‚dědeček má ještě dobrý nohy‘ (tak jak připomíná anekdota mne se týkající, kterou jsem právě pročetl) a že mé vzpomínky jsou ještě lepší než mé nohy.

Vám, můj generále a drahý příteli, děkuji co nejlépe a s výrazem nejsrdečnějších citů přátelství... plk. Gillain“.

Kruh francouzských legionářů poslal své *Almanachy* ještě jiným svým velitelům. Tak generál Faucher, třetí a poslední náčelník francouzské vojenské mise, píše 20. listopadu 1931: „... jaká útěcha vědět, že jsme v myšlenkách stále spojeni, staří kamarádi z války!“

Plukovník Poirée, který vzdor své invaliditě vedl své „dvaadvacátníky“ do boje v Argonách a na Slovensku, píše 12. března 1932: „... jak jsem Vám vděčen za zaslání exempláře historie českých legií ve Francii. Toto dílo oživuje ve mně řadu vzpomínek a cítím znovu vše, co mně poutá k vaší armádě, její prosperitě a moci. Vyřídte pozdravy všem, které jsem znal, a jak mne dojaly jich vzpomínky a věrnost.“

Bývalý velitel armády, ve které jsme bojovali v Champagni a Argonách, generál Gouraud, člen nejvyšší válečné rady a vojenský guvernér Paříže, psal 17. července 1931: „Jsem Vám velmi vděčen za zaslání krásného díla o slávě československých pluků bojujících ve Francii. Ujišťuji Vás, že spíše než kdokoliv jiný nemohu zapomenouti těchto statečných. Jména Terron, Chestres a Vandy zůstanou v historii. S vojenským bratrstvím Gouraud.“

Také maršál Pétain nám vřelým přípisem děkoval.

Čas se nikdy nezastaví a tak přišla nová generace ve Francii i u nás a s nimi velké změny politické. Ale pro nás a celé lidstvo osudné změny v charakterech národů. Mám mnoho zajímavých osobních poznámek z doby mezi oběma válkami a doufám, že se dostanu k jich použití. Nic však z toho, co se později stalo, neotřáslo mým přátelstvím a oddaností k těm Francouzům, po jichž boku jsme

bojovali za svůj Ideál, samostatnost národa. Vím, že Oni za nic nemohli, nedopustili by to, co se stalo v roce 1938, a trpěli stejně jako my...

Proto jsem o nich napsal těchto několik stránek.

VE VÍRECH A LAGUNÁCH POLITIKY

Po úporném zápolení dostalo se ministerstvo alespoň částečně do budovy bývalé kadetky, které se po převratu tak lehkomylně vzdalo. V hořejších dvou patrech umístilo se presidium a hlavní odbory; dolní patra mělo Ministerstvo spravedlnosti a Nejvyšší správní soud. Několik našich oddělení, která nepotřebovala denní styk s presidiem, bylo rozptýleno v řadě budov po celé Praze. Hlavní štáb převzal místnosti na Hradě a generální inspektorát zůstal v paláci Ernestina na Hradčanském náměstí.

Líčení života v novém pracovišti začnu veselejší vzpomínkou. Ve starém Římě bylo oblíbenou zábavou lidu pronásledování křesťanů, které křižovali, upalovali a předhazovali v arénách cirků hladovým lvům. Naše pokročilá demokracie byla milosrdnější a sytila své pudy pronásledováním „bobečků“ v tisku, kabaretech, operetách, písničkách.

„Bobečkové“ byla půvabnější část ženských kancelářských sil. Děvče jen poněkud vzhledné a vkusněji oblečené bylo předmětem úštěpků a neomalených vtípů. Při tom poctivě pracovala, byla bídne placena, většinou vypomáhala svým rodičům a sourozencům a nějaká ta parádička, kterou si vyšetřily, stála je slzičky vynucené závistí. Bylo o mně známo, že mám rád, jsou-li dobře oblečeny a že flundry nemohu ani cítit. Vůbec ženským kancelářským silám se paušálně křivdí; tato společenská křivda a tento sociální sektor příslušné spisovatele dosud dostatečně nepřivábil. Zatím se tu předpokládá mravně to nejhorší. Jasně, že v míře vrchovaté to muselo býti u vojáků a M. N. O. pravou Sodomou. Nepomohlo, že většinu ženských sil soustředili jsme v jedné písárně, kde pod dohledem starých pánů psaly to, co se jim z ostatních kanceláří posílalo. Několik nápadně hezkých děvčat bylo uklizeno do podřadnějších oddělení mimo kadetku, a dokonce i propuštěno. Ale lid v aréně musel mít stále krev.

Druhým hromosvodem byla auta, zvláště vojenská, nápadně označená. Ta píchala všem do očí a zvláště „Lumírové“, jak se říkalo výběřcím na pražských

mostech, neopomenuli hlásiti každý přestupek a byly o tom celé kilogramy spisů. Zatrhl jsem to tím, že jsme magistrátu dopsali, že nepřestanou-li tyto šikany, nebudeme jim dávat k dispozici zdarma a vůbec žádná vojenská auta. A hned bylo ticho po pěšině.

Vojenská správa opravdu svědomitě šetřila. Já sám používal nejstarších vozů a jezdil na hadrech, místo na pneumatikách. Při zájezdech na vyslanectví cizích států budilo to opovržení u druhých šoférů a moji se zlobili, že dělám ostudu. Vozy byly věčně v opravě a šoféři byli mladí vojáci. Každou chvíli jsem měl jinou kraksnu a jiného šoféra. A tak jednoho krásného dne jsem jel do kadetky a nepovšiml si, že už mám zas někoho jiného. Přímo od vjezdu v mříži vede mírně klesající schodiště ku vchodu do budovy, ale auta objíždí lyrovitou cestou velikou plochu trávníku před dlouhou fasádou. Připravoval jsem si věci k vystoupení z vozu a vtom cítím, že jaksi podivně poskakuje a slyším homerický smích. K oknům se hrnuli diváci a na trávníku pracující trestanci se svíjeli v radostných křečích. Můj vojaček jel totiž rovnou po schodišti a šťastně se svým korábem přistál za všeobecného jásotu.

Vystoupím nazlobený a беру to po dvou schodech nahoru a vtom přede mnou vidím – hrůza i nádhera – „bobeček“, přesně takový, jak fáma lidu a jeho zákony vyžadovaly, cupitá přede mnou po schodech do naší písárny. Tílko vy-modelované samým pánem Bohem, když byl v nejlepší náladě, nožky jako srnka, larvička a účes, šatičky – no, až se mžitky dělaly před očima. Kdyby vystupovala v operetě, lítala by za ní celá Praha. Zakletá Popelka. Spustím v kanceláři hromobití, jak se plní mé rozkazy. Ihned vyšetřit a to děvče musí pryč atd. Za čtvrt hodiny přichází pobočník s potutelným úsměvem a hlásí: ta slečinka šla něco vyřídit své kamarádce do naší písárny, je to sekretářka starého pana Popelky, ministra spravedlnosti zezdola! Bum! Moc řádné a pilné děvče, poloviční sirotek, nic se jí nedá vytknout než to, že pro naši klášterní budovu je příliš hezká! Bum! Ale kdyby mne tak s ní na schodišti zahlédl nějaký panoš od novin! To by bylo! Bum! Bum! Bum! Ovšem jiné je měřítko pro zpustlé vojáky (ti přeci nemohou býti než zpustlíky!) a jiné pro zaprášenou Spravedlnost. A tak z toho bylo znovu plno smíchu.

Politickou činnost jsem si vždy idealisoval a idealisuji si ji stále. Pohlížím na ni jako na vrchol lidské práce vůbec. Politická kuchyně, do níž jsem měl tehdá možnost nahlédnouti a zúčastniti se příprav některých pokrmů, byla velkým zklamáním mého života. Bylo mi líto politiků, kteří rozbili nebo se zřekli klidu

a krásy rodinného života, který je tou největší hodnotou lidského života. Platí tím těžkou daň své popularitě, ctižádostivosti nebo ješitnosti. Štvání konkurencí, často polovědomě bojují za chiméry. Je-li to názor maloměšťáka, tož jím tedy v tomto jsem.

Poslanci, obhájci svých voličů, jsou ale jich otroky. Využívání a zneužívání. Nekonečné osobní intervence, dohadování se v kulisách, pikle a intriky, vzájemné napalování. A ty sliby voličům! Každá strana má kol několika vůdců a charakterních předáků smečku cizopasníků, kterých se v zájmu dobrého chodu stranické mašiny nemohou zbavit. Bohužel, v politice je mnoho špíny. Všude, nejenom u nás.

Starověk svěřoval politickou práci starým lidem. Byla to draze zaplacená zkušenost, že je to tak nejlepší. Starší člověk nepodléhá vášním, rozmarům, panice, korupci. I malichernosti přechází s klidem a mívá zkušenosti. Je tu však nevýhoda, že příliš často brzdí pokrok. V tomto století nejlépe se osvědčil dvojkomorový systém: sněmovna s převážnou většinou lidí mladých a senát ze starších. I my jsme se rozhodli pro tento systém a na naší ústavě pracovaly nejlepší hlavy. V celém světě byli jsme pokládáni za mladý stát, který směle a slibně nastoupil cesty k demokratické výchově svého občanstva. Demokracie Masarykova byla obdivována a ceněna daleko více za hranicemi než doma. Osudový boj generací projevoval se i u nás rivalitou obou komor a skončil zatlačením senátu k podružnější roli. Otázka, bylo-li to ku prospěchu. Naši politikové nebyli o nic horší, ba spíše lepší než kdekoliv jinde. Vyšší politický život mladého samostatného státu neměl však tradici, kterou dosavadní rutina okresní politiky nikterak nemohla nahraditi. Snad jsem byl na to příliš citlivý, a buď přečeňoval, nebo podčeňoval některé politické jevy a zvyky; díky přímým radám a znalostí názorů presidenta prolouval jsem však celkem šťastně jich přejemi.

President dovedl zapřáhnouti svůj personál, bylo hodně práce, ale měla vždy smysl. Nyní v ministerstvu však bylo mnoho hluché práce, hodně bylo rozděláno, dokončení se táhlo, v úřadě nebylo opravdové kamarádství, nejvyšš studená, korektní kolegialita se stranickými výhradami. V personálu řada prvotřídních individualit všech směrů, souhra žádná. Administrativa se však dávala do pořádku a po té stránce začínali jsme býti jedním z nejlepších ministerstev. Navenek prvním úspěchem byl schválený rozpočet, u nás politicky i finančně nejobtížnější. Všechny problémy, jako ku příkladu milice, se studovaly a pracovalo se na nich.

Morovou ranou z dřívější doby byly „návštěvní dny“. Klofáč jako populární tribun lidu musel se zabývat malichernými lapáliemi a k tomu na víc byl ještě důvěřivý a měkký člověk. Na schodištích a chodbách stávaly nekonečné řady žadatelů a každý ovšem chtěl mluvit jenom s ministrem. Poslanci přicházeli kdykoliv. Zavedl jsem „Kartotéku intervencí“ a zásadně odkazoval každého na příslušného referenta a každý z nich mi musil podávat zprávu a také podával. Tím se vyřizování neobyčejně urychlilo. Nic se naplano neslibovalo, nikdo se nekonejšil, ale na každou žádost se šlo věcně. Vbrzku se ukázalo, že právě žadatelé jsou spokojeni a ušetřilo se všem spousta času. Zanedlouho právě v návštěvní dny chodby bývaly prázdné, a právě v těchto dnech se nejpohodlněji pracovalo. Musím zdůraznit, že dobrá polovina intervencí a stížností byla plně oprávněna mírným poklusem a vyhazováním úředního šimla, bylo však také dosti takových, zavánějících politickým tlakem a protekcí. To na mne neplatilo a nejlepší mojí zbraní byla kartotéka, kterou jsem si nechával ostentativně nosit do parlamentu. Mnohým bývala tato bedýnka velmi nesympatickou, když jsem při hledání případu vytáhl před očima jiných celý svazek zákroků interventa. Bedýnka po mém odchodu z úřadu zmizela.

Předmětem častých intervencí poslanců národně demokratických byl svízelný problém uprchlíků z Ruska. Naše demokracie nemohla jim přece z důvodů lidskosti odepřít právo asyly. Byli to lidé ze všech končin veleríše. Ukrajinců však byla většina, a tak se všichni shrnuli pod jednotným názvem „Ukrajinci“. Mezi sebou se zuřivě potírali, mnoho se jich usadilo na Podkarpatské Rusi. Politické poměry tam se ještě více zkomplikovaly jich bojem mezi velko- a maloruskou orientací. Vedoucím všech těchto emigrantů byl profesor Stocký s Dr. Singalevičem, vyslancem Ukrajinské republiky ve Vídni. Vojenská správa dostala na starost jich ubytování. K tomu došlo v Německém Jablonném, Liberci a hlavně ve vojenském táboře v Josefově.

V Liberci byl jich velitelem plukovník Jílek. Němec; měl těžkou práci: žádali na něm zvýšení platů, placené dovolené, *relutum*³ místo stravy, vnitřní autonomii a byly jich plné kavárny. Na republice požadovali 200 milionů za jakýsi materiál, ale nezjistilo se za jaký; snad náklady za legie. Nakonec tam došlo k úplnému rozvratu, germanofilství a i komunismu, neboť oba tyto směry je propagačně

³ Peněžítá náhrada za naturální dávky.

zpracovávaly a slibovaly. Sami pak žádali o přeložení do josefovského tábora, kde byli pod vedením rozumných důstojníků podplukovníka Záleského a majora Drábka. Ve Vídni bylo 80, v Berlíně 70 důstojníků a lékařů; jejich generál Kurmanovič⁴ snažil se všemožně podchytiti je existenčně. Jen několik jednotlivců vstoupilo a bylo přijato do naší armády; byli to výteční důstojníci. Ženám a dětem se vyplácelo relutum. Mezi dětmi zuřila tuberkulosa a slepičí slepota jako následek několikaměsíčního nedostatku tuku v potravě. Zde zakročil úspěšně Červený kříž. Ministerská rada poručila otevření kreditů, úpravu požitku a lepší ošacení. Studentům se umožnilo pokračování ve studiích.

Za druhé světové války se ukázalo, že až na důstojníky jen málo z Ukrajinců projevilo Republice vděčnost a věrnost. Stálo to všechno mnoho práce a peněz a ještě více politických mrzutostí, mezinárodních potíží a zvyšovalo napětí mezi námi a Sovětským svazem. V ministerstvu vnitra rozladěném těmito potížemi „vyhodil úřední šiml“ a pomýšlelo se na jich repatriaci, což bylo nemožné a také se tomu bránili. Byli tací, kteří založili rodiny a našli u nás druhou vlast a s námi splynuli. Celkem však ukrajinská akce skončila oboustranným zklamáním, jako všechny naše investice na východě.

Intervence týkaly se všeho možného a podám o tom několik ukázek. Poslanec Ackermann žádal, aby Labská Týnice, nevím již z jakých důvodů, dostala přednostním právem za poloviční cenu japonské vojenské pláště. Bylo z toho dlouhé vyjednávání s Ministerstvem pro zásobování. Poslanec Humelhans intervenoval, aby podplukovník Odstrčil ze stavebního oddělení v Plané byl se sedmi vojáky přeložen do Hranic a stal se tam správcem budov Vojenské akademie, aby řada vojáků byla přeložena blíže k rodinám. Dále aby Karel Šmíd, který právě narukoval k dělostřeleckému pluku na východní Slovensko, dostal na Vánoce dovolenou a aby bylo nařízeno jeho přeložení do Prahy za účelem studií. Trapný byl případ

⁴ Viktor Josifovič Kurmanovič (1876–1945) se narodil v tehdy rakouské Haliči a absolvoval vojenskou akademii. Během první světové války bojoval v rakousko-uherské armádě na východní a italské frontě, načež se dal do služeb Západoukrajinské lidové republiky a velel jednotkám během bojů s Polskem. Od února 1919 byl velitelem štábu ozbrojených sil, ale po rozpadu republiky v roce 1920 odešel do exilu. Od roku 1923 žil ve Vídni, později v Německu, byl aktivní v ukrajinských nacionalistických spolicích a organizoval akce ukrajinské vojenské emigrace. Po rozpadu Československa se přesunul na Podkarpatskou Rus a během druhé světové války se podílel na organizaci dobrovolnické divize SS „Halič“, která byla složena převážně z ukrajinských dobrovolníků. V květnu 1945 byl zatčen NKVD a odvezen do Oděsy, kde ve vězení 18. října téhož roku zemřel.

Hřbitov pro válečné zajatce v osadě Lada u Jablonného v Podještědí vznikl v prosinci 1914. V roce 1921 zde ukrajinští vojáci vybudovali žulový památník, v roce 1928 zde bylo 156 číslovaných hrobů. Po roce 1945 však hřbitov chátral, k jeho obnově došlo na podzim 2008 (foto M. Rak).

Eduarda Vokouna, sochaře z Vysokého Mýta. Ztratil syna při útoku na Hlohovec v listopadu 1918. Tvrdil, že šikovatel Červený může o tom podat zprávu, nebyl však nalezen, neboť v záznamech pěšího pluku č. 2 nebyl a z mužstva se naň nikdo nepamatoval. Pátrání bylo bezvýsledné. Urážlivými dopisy bombardoval nešťastný otec M. N. O. i prezidentovu kancelář. V témže boji padl též jakýsi Falta, jehož otec obviňoval velitele roty nadporučíka Křížka z trestních činů a k tomu se připojil i otec Vokoun. Věc vyšetřoval vojenský prokurátor v Bratislavě, bezvýsledně a na konec byla podána na Vokouna žaloba. Bohužel, mnoho vojáků zapadlo beze stopy za války.

Senátor Kouša žádal předčasné propuštění podporučíka Vlad. Uhlíře od 10. pěšího pluku; sloužil již 6 let a dostal místo v cukrovaru. Stejně o nadporučíka Gintze od 36. pluku v Mladé Boleslavi. Dále pátrat po Friedmanovi, který byl vojákem 8. pluku v Omsku ještě na Sibiři. Němečtí poslanci si vyžádali přeložení plukovníka Husele z Užhorodu ku generálnímu inspektorátu. Byl to loajální Němec, který ku všeobecné spokojenosti staral se o své soukmenovce, pense rodinám, stížnosti novobranců atd. Velmi se osvědčil, konal platné služby a mnoho hromů německých poslanců mířených do ministerstva sjelo po jeho hromosvodu. Jistě že my vojáci měli jsme svrchovaný a upřímný zájem na dobrém spolužití s Němci. V armádě to bylo záhy dobré.

Poslankyně Fráňa Zemínová⁵ žádala přidělení stálé posádky do Týna nad Vltavou, kde slibovali postavit kasárna a investovali již 60 000 Kč. Senátor Hrubý a Cífka upozorňovali na velitele Vlasatého z Vlastimilu v Postoloprtech. Lidovecký poslanec redaktor Myslivec si stěžoval, že se nevyplácí podpory a že je hodně restů. Poukazoval na nepořádky ve zbrojním odboru, za které zodpovídám. Že několik důstojníků je třeba pozorovat. Dr. Vaníček v generálním inspektorátu a tělovýchově dostal zprávu, že při statistice Slováci se hlásí za Maďary. Stížnost německých poslanců na pensionování evidenčních důstojníků: Gürtlera v České Lípě a Oberbauera ve Varnsdorfu. Poslanec Kříž žádal nápravu v případě 8 železničních zřízenců stanice Zvoleň na Slovensku, kteří narukovali a jich rodinám zastaveny veškeré požitky rodinné, vyživovací a odepřen nákup potravin v železničním konsumu. Všichni jsou otcové rodin.

Velká starost byla s poddůstojníky z povolání, nepřevzatými a nekonajícími službu. V případě, že jim odbytné dosud vyplaceno nebylo, mohl by jim býti poskytnut na jeho konto měsíční příspěvek. Týká se to celé státní administrativy. Reparační komise ve Vídni musí však celou záležitost projednat. Výminky může povolit na určitou kvótu pouze Ministerstvo financí a je to velmi obtížné, neboť jedná se o obnos asi 12 milionů. Poslanec Dr. Černý žádal, aby zabrání pozemků pro letiště ve Kbelích bylo konečně dáno do pořádku. Také senátor Dr. Herben,

⁵ Fráňa Zemínová (1882–1962) byla česká politička, od roku 1897 působila v národně sociální straně, bojovala za volební práva žen a aktivně pracovala v odborovém a feministickém hnutí. V letech 1918–1939 a 1945–1948 byla poslankyní parlamentu. Po komunistickém převratu odešla na protest z politického života, přesto ji na podzim 1949 zatkl a ve vykonstruovaném procesu s Miladou Horákovou odsoudili k dvaceti letům vězení. Propuštěna byla s podlomeným zdravím při prezidentské amnestii v roce 1960.

ačkoliv to zásadně dělal velmi nerad, přimlouval se za nadporučíka Mojmíra Dvořáka v Nitře.

Když interventi nepochodili u mne, šli na generálního inspektora Machara. Ten, ačkoliv člověk tvrdý v polemikách, nedovedl odolati škemrání, říci ne a často prostodušně naletěl. Tak se mi často jako bumerang vracely odmítnuté případy přes jeho kancelář. Její kompetence nebyly dosud vymezeny a Machar byl velmi citlivý. S ohledem na jeho osobu museli jsme se jimi zabývat. Horší bylo, když případy, které považoval za politicky zvlášť důležité, postupoval přímo brannému výboru. Cítil se k tomu oprávněn a zase tu byly nešťastné kompetence. Byly z toho zbytečné komplikace a mrzutosti. Tak ku příkladu již 14 dní po narukování nováčků, dne 25. října 1920, poslal tento přípis:

„Z kruhů poslaneckých dostal jsem úryvky z dopisů nováčka (syna poslancova) a mám za povinnost Vám je předložit. Dopis z Plzně ze dne 17. 10. 1920: ... Je zde k nevydržení. Od pátku jsem se nesvlékl a také dnes se nesvleču. Žiji vůbec jako – s odpuštěním čuně. Nálada všech je stísněná, mnoho se nám slibovalo – ale dosud nic nesplnilo. Z Prahy jsme vyjeli v sobotu v 1/2 12 z Holešovic a přes Vršovice jsme jeli do Plzně do 1/2 3 v noci za hrozné zimy v dobytčáku... Je zde všude nepořádku a švindlu, že vlasy vstávají. A hlavně špíny. Jen umývárny jsou pěkné, teď se budu po dvou dnech zas mýt... (Pozn.: jak se nám, vojákům z války, poslouchaly nářky takového hodného synáčka maminky! Dokonce tatínek, poslanec, velebící ‚hrdiny z války‘ se ho musel ujati. Asi měli pro něj připravit spací vůz a hotel, jako mívali oni. Jak asi na to vzpomínal za druhé světové války?)

Dopis z Plzně ze dne 18. 10. 1920 (hned druhý den!): ... strava je tu nedostaččná, musíme dosazovat z peněz, které docházejí. Snídat a večerět černou kávu s chlebem je přece jen trochu málo. Slyšel jsem, že čtete zprávy TNO o našem nadšení, tož vězte, že je to mystifikace asi taková, jako bývaly zprávy c. k. generálního štábu. Nálada je venkonce pokleslá, protože se s námi nemorálně zacházelo. Slibovali nám hory doly, a zatím nemáme ani kde spát, ani chleba. (Pozn.: to byl ale obránce vlasti! A maminka s tatínkem se o něj báli...)

Dopis z Plzně dne 19. října 1920 (už příští den!): Milá matko! Chtěl bych Vám napsat něco o vojně. Bohužel nemohu psát tak vesele a nadšeně, jako jsme psali snad první den. Bude-li se Vám zdát moje psaní příliš pesimisticky psané, přeplněné stížnostmi, tož vězte, že tak smýšlí 99 % československých nováčků. Narukoval jsem uprostřed zmatku a nepořádku – myslel jsem si, že je nás moc, že

to nemohou zvládnout. Však bude v Plzni líp, říkali jsme si – zatím je v Plzni hůř. Administrativa i důstojníci jsou neschopní. Kdybyste slyšela výklad p. nadporučíka o pušce, nevím, co by se Vám z toho stalo, snad byste zešedivěla, snad byste se usmála. Konečně to jsou jednotlivci, ale stát! Nechápu, jak mohli být nováčci povoláni na vojnu, když stát pro ně nemá šaty ani prádlo, ani boty, ani místa v kasárnách a konečně ani dost jídla. Tedy: nám se slibovaly čisté kasárny, kavalec, dvě přikrývky a prostěradlo. (Pozn.: to koukáte, vojáci z války – ještě scházela pojistka proti úrazu a hodinky s vodotryskem) A dopadlo to: spíme tři na dvou postelích a ještě nad námi tři, jako na lodi. Prostěradla prý nejsou, přikrývky také ne. My jsme dostali po 1 přikrývce, u některých rot vůbec nic. Slibovali nám jedny šaty do práce, jedny na vycházku, rovněž tak pláště. Ovšem že jsme dostali jen ty do práce a to jsou papírové roztrhané hadry z r. 1917. Nejsou od té doby ani desinfikovány, ani čistěny, takže najdete v kapse kapesník, cigaretu atd. Boty jsme samozřejmě vůbec nedostali.

Nejsmutnější kapitola je jídlo. Doufám, že nikdo (ani páni úředníci v M. N. O., ani pan ministr, ani pan gen. inspektor) nemůže si myslet, že vojákoví, který v 6 hodin vstává a v 9 lehá, přičemž od 7–11 a 2–5 je na cvičení, může stačit ráno v 1/2 7 černá káva (téměř hořká) s chlebem, v poledne polévka, kterou každý vyleje do záchodu, a např. knedlík se zelím. (pozn.: co tomu říkáte, vojáci z války!?) Totiž knedlík, jakých já sním doma 6–10 po dobré polévce a předkrmu. A v 5 hodin je zas černá káva s marmeládou. K tomu věčný chléb, který my jsme od soboty odpoledne do dneška ráno neměli. Je to prostě nemravné od státu počítati s tím, že každý si přikoupí a má z domova. A myslí si stát, že většina z nás jsou úředníci a dělníci, kteří mají v civilu skvělé platy, o které je vojna okrádá, ale ještě mají na tu vojnu dosazovat ze svých úspor? Všechny řeči o tom, že vojna má být školou života, vzděláním pro nováčky atd., jsou k smíchu.

Nováčka nic po práci nezajímá. Noviny se nečtou (já je také nečtu, nemám na tom zájem, co se děje), na přednášky se nechodí, knihy, jež jsou v knihovně (většinou svinstva), se nevypůjčují, krátce nováčka krom starosti o jídlo zajímají jen řeči o nevěstkách, všelijaké sprosté vtipy – to baví. A nebude líp, dokud se voják dobře nevyspí, nenají, nebude oblečen atd. (Pozn.: páni poslanci, povolte peníze, peníze a zase peníze a nekritisujte!) Konečně každý z nás studentů (Pozn.: to měli být záložní důstojníci!) musí nenávidět a protestovat proti vojně pro ta nešťastná dvě léta. I já dnes už začínám věřit, že p. gen. inspektor sedl na lep pp. socialistickým ministrům, kteří se chtějí pomstít inteligenci.

Malý obrázek: Škola od 3–5, kde se učí a 50× opakuje jméno pušky, 7 částí, délka a váha. ‚Balící‘ se to večer učí, ale druhý den při opakování neví žádný nic a začne se znova. Nemám žádnou geniální paměť, ale toto jsem uměl za dvakrát při výkladu. Ale tak je to s každou maličkostí! Kdybyste věděli, co peněz a potravin se vyhazuje denně, bylo by Vám stejně hořko jako mně. Kdy se konečně svět umoudří a přestane zbrojit! (Pozn.: to by si měl tento synáček učinit životním úkolem!)... Ven nakoupit potraviny nesmíme a v kantině je všechno lichvářsky drahé, ale co dělat, když jíst člověk musí...

Dopis z Chebu ze dne 18. října 1920: ...jak se zde máme, o tom lépe nepsati. To jsem za Rakouska prolezl hodně kasáren a baráků – ale tohle?! Menáž bídna – šaty rozbitý, raději nebudu psát, měl bych zlost. Nevím, jak zde dlouho vydržím. Ani spát kde není. A ty hadry, co jsme dostali! Nu, Armáda spásy – nebo špásu. Nu, zkrátka trestanci – měl jsem vztek – ale teď z toho všeho mám legraci, z toho, co čtete v novinách o nás – a skutečnost ta je pod psa. Jen ať se jdou ti páni novináři podívatí na ty ‚první nováčky čsl. republiky!‘...“

Takovými přípisy se nestyděl Branný výbor zabývatí, místo aby otce-poslance pokáral a synáčka ne zavřel, ale vykopl z armády!

Zajímavé, že stížnosti podobného druhu od německých branců nebyly. Po narukování v Praze byli soustředěni na Sletišti, tehdá na Letné, a spali pod dřevěnými tribunami. Teplo jim tam jistě nebylo, ale nestěžovali si. Věděli z vyprávění frontových vojáků, jak to bylo za války, kdy voják byl vděčen osudu a náhodě za suchý kout a kus chleba. Navštívil jsem je s několika důstojníky a přátelsky s nimi německy mluvili. Uznávali naše potíže s ubytováním, výstrojem, byli trpěliví, plni dobré vůle a důvěřivě se dívali na svoji budoucí službu, ačkoliv i oni byli zpracováni agitací.

Pravda, nedostatků bylo plno. Měli jsme skladiště plná – myší. Ale jinak nic. Kde pak deky, boty, vycházková výstroj, vydatná polévka, předkrm a 6 plátků knedlíků – to stálo peníze, a i když je parlament povolil a ministerstvo financí mělo a dalo – nebylo zboží. Vydatně nám pomohly levné nákupy ukořistěného materiálu v Itálii a v likvidujících skladech americké armády v Koblenci. Byla také ještě válečná nepoctivost a korupce, takže jsme podezřelí důstojníky a poddůstojníky dávali hodně ukvapeně zatýkat a teatrálně vodit v řetízkách. Pak jsme se nevinným, a těch byla zdrcující většina, omlouvali a způsobené příkoří hleděli nahraditi. Ale lid měl svoji podívanou a šelmy v tisku své oběti.